

Anna Żabka *

ROLA INSTYTUCJI PAŃSTWOWYCH W PRZECIWDZIAŁANIU PRZEMOCY W RODZINIE

Streszczenie

Przemoc domowa stanowi jeden z większych problemów społecznych. Od lat w wielu krajach wprowadzane są zatem różne programy, które mają jej zapobiegać. Do problematyki zapobiegania przemocy domowej odnoszą się trzy zasadnicze nurty. Pierwszy z nich wiąże się z krzywdzeniem i wykorzystywaniem dzieci, drugi powiązany jest z ochroną praw kobiet, natomiast trzeci dotyczy rozwiązywania problemów alkoholowych. Mimo że alkohol nie jest przyczyną stosowania przemocy, to w wielu przypadkach przemoc w rodzinie jest związana z jego nadużywaniem. Oczywiście jest także skupienie działań na najbliższych członkach rodziny. Doznawanie w dzieciństwie przemocy ze strony rodziców i opiekunów często stanowi źródło zachowań przemocowych wobec członków własnej rodziny w dorosłym życiu. Jednocześnie niezwykle mało miejsca poświęca się problematyce przemocy wobec osób starszych. Takie zjawisko jest być może związane z dość powszechnym trendem spychania starszych osób na margines życia.

Słowa kluczowe: przemoc domowa, alkohol, dzieci, zapobieganie.

Synopsis

The role of state institutions in preventing domestic violence

Domestic violence is one of the major social problems. For many years now, various programs have been introduced in many countries to prevent it. To the issue of prevention of

---

* Studentka trzeciego roku, Elbląska Uczelnia Humanistyczno-Ekonomiczna, kierunek bezpieczeństwo wewnętrzne, specjalizacja służby mundurowe i bezpieczeństwo państwa.

domestic violence are three basic strands. The first of these relates to the abuse and exploitation of children, the second is related to the protection of women's rights, while the third deals with solving alcohol problems, while the third deals with solving alcohol problems. Although alcohol is not the cause of violence, in many cases domestic violence is associated with its abuse. It is also obvious to focus activities on the weakest members of the family. In childhood, the abuse of violence on the part of parents and guardians is often a source of violent behavior towards members of their own family in adulthood. At the same time, very little attention is devoted to the problem of violence against older people. This phenomenon is perhaps related to a fairly widespread trend of pushing older people to the margins of life.

Keywords: domestic violence, alcohol, children, prevention.

Wstęp

Przemoc w świecie współczesnym jest powszechnym zjawiskiem. Zainteresowanie przemocą rośnie wraz z jej przenikaniem do codziennego życia każdego człowieka. Zasięg różnorodnych form oraz konsekwencje przemocy powodują, że należy ją traktować jako istotne zjawisko społeczne. Mimo to dokładne zdefiniowanie pojęcia przemocy nie jest łatwe ze względu na jego złożoność. Trudności definicyjne dotyczące zjawiska przemocy wynikają z tego, że przemoc nie stanowi pojęcia ani klinicznego, ani w ogóle naukowego¹.

Różnorodność definicji przemocy prowadzi do wniosku, że trudno jest znaleźć taką, która jest w stanie objąć wszystkie znaczenia powszechnie przypisywane temu pojęciu. Źródło rozbieżności może stanowić rozumienie cech konstytutywnych przemocy obejmujących: intencjonalność lub skutki przemocy. Z wymienionych właśnie intencję jest najtrudniej zbadać obiektywnie i udowodnić prawnie. Nie zawsze jest ona także czytelna dla samego sprawcy.

Źródeł przemocy wobec bliskich można się także dopatrywać w nieprawidłowych relacjach rodziców z dzieckiem. W tym kontekście wyodrębnia się trzy zasadnicze źródła przemocy:

- 1) zawstydzanie – w szczególności przez ojca,
- 2) nadmierne przywiązanie do matki,
- 3) doświadczanie bezpośrednio przemocy w domu rodzinnym – dziecko doświadczające takiej przemocy, będąc osobą dorosłą, może – na zasadzie przeniesienia – stosować przemoc wobec własnych dzieci².

¹ I. Pospiszyl, *Przemoc w rodzinie*, [w:] J. Mazur (red.), *Przemoc w rodzinie. Teoria i rzeczywistość*, Wyd. Akademickie „Żak”, Warszawa 2002, s. 12.

² D.G. Dutton, *Przemoc w rodzinie*, Diogenes, Warszawa 2001, s. 19.

Należy jednocześnie stwierdzić, że żaden z wymienionych czynników występujący oddzielnie nie wystarcza do ukształtowania się skłonności do przemocy. Wymienione elementy muszą występować jednocześnie, tworząc potencjał przemocy, który jest dodatkowo formowany przez doświadczenia w dalszym życiu. Dodatkowo doświadczenie w dzieciństwie zaniedbań oraz przemocy tworzy wyuczony model zachowania, kształtując ambiwalentno-lękowy, albo unikający, wzorzec nawiązywania więzi. Charakterystyczna jest dla niego tendencja do nadmiernych wymagań oraz złości. Należy wskazać, że model ten zróżnicowany jest płciowo. U mężczyzn bowiem tłumiona złość, mająca u podstaw strach przed porzuceniem, tworzy błędne koło, powodujące wściekłość, będącą głównym źródłem agresji. Z uwagi na przewagę sił zostaje ona przekształcona w przemoc. Z kolei u kobiet tłumienie wobec partnera agresji jest związane z dysproporcją sił, a także poczuciem zależności i głębokim, w wielu przypadkach nieświadomym, lękiem przed porzuceniem. Skrywana przez kobiety złość przenoszona zostaje na osoby słabsze oraz zależne, i jest związana z podjęciem walki o zmianę w zachowaniu partnera lub utrzymanie związku³.

Istotne jest, aby mieć na uwadze to, że przemoc każdego rodzaju może mieć poważne konsekwencje zarówno fizyczne, jak i psychiczne. Doświadczenie różnych typów przemocy jest znacznie bardziej destruktywne w skutkach, aniżeli doświadczenie wyłącznie jednego z nich. Co więcej, im dłużej człowiek trwał będzie w sytuacji związanej z przemocą, tym większe jest prawdopodobieństwo, że będzie ona miała wpływ na jego psychikę. Nie bez znaczenia pozostają w tym zakresie indywidualne predyspozycje obejmujące podatność na stres, a także umiejętność radzenia sobie z trudnościami, czy posiadanie wsparcia społecznego. Stąd warto zaznaczyć, że problemy psychiczne nie muszą wystąpić u każdej osoby, która doświadczyła przemocy w rodzinie.

Przemoc domowa

Przemoc w rodzinie stanowi jeden z kluczowych problemów społecznych, aczkolwiek często bywa przez rodzinę ukrywana. Podobnie jak w przypadku ogólnej przemocy, także przemoc w rodzinie nie ma jednej ujednoczonej definicji. W środowisku rodzinnym można wyszczególnić kilka rodzajów i kilkadziesiąt form przemocy. Według zalecenia Komitetu Ministrów Rady Europy nr R/85/4 w sprawie przemocy w rodzinie z 26 marca

³ Tamże, s. 24.

1985 r.⁴, przemoc w rodzinie oznacza „każde działanie albo zaniechanie podjęte w ramach rodziny przez jednego z jej członków, które godzi w życie, integralność fizyczną lub psychiczną albo w wolność innego członka tej samej rodziny lub które poważnie szkodzi rozwojowi jego osobowości”⁵.

W ustawie z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny⁶ przemoc domowa jest odnośzona do pojęcia „znęcania się”, w którym mieszczą się różne zachowania sprawcy, obejmujące zarówno fizyczne znęcanie się, jak też przemoc psychiczną. Ofiarę przestępczych działań sprawcy według art. 207 Kodeksu karnego może być najbliższa osoba, jak np. małżonek, rodzeństwo czy inna osoba, która pozostaje w stałej lub przemijającej relacji zależności od sprawcy, a także osoba nieporadna, czyli taka, która z uwagi na wiek, kalectwo lub chorobę obłąkną albo psychiczną nie może decydować samodzielnie o samym sobie.

Przemoc fizyczna w rodzinie obejmuje naruszenie nietykalności fizycznej. Dotyczy celowego uszkodzenia ciała, a także zadawania bólu lub groźby uszkodzenia ciała. Jej skutki mogą obejmować złamania, siniaki, a także poparzenia i rany cięte. Powodowana jest głównie przez kopanie, duszenie, popychanie, parzenie, policzkowanie, a nawet użycie broni. W rodzinie przemoc fizyczna wobec dzieci często przybiera formę różnorodnych kar fizycznych od lekkich klapsów, aż po ciężkie pobicia⁷.

Należy zwrócić uwagę na to, że przemoc domowa nie jest czynem jednorazowym. Często ma długą historię i powtarza się według określonych prawidłowości, nazywanej cyklem przemocy. W cyklu przemocy wyodrębnia się trzy niezależne fazy, zmieniające się w odniesieniu do nasilenia oraz czasu tak w obrębie jednej rodziny, jak również w porównaniu z innymi rodzinami. Fazy te obejmują:

- 1) tworzenie i budowanie napięcia,
- 2) eksplozje i ostre incydenty przemocy i bicia,
- 3) uspokojenie i miłość⁸.

---

⁴ Zalecenie Nr R (85) 4 Komitetu Ministrów dla państw członkowskich w sprawie przemocy w rodzinie (przyjęte przez Komitet Ministrów w dniu 26 marca 1985 r. na 382. zebraniu Zastępców Ministrów).

⁵ D. Rode, *Psychologiczne uwarunkowania przemocy w rodzinie. Charakterystyka sprawców*, Wyd. Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2010, s. 26.

⁶ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny, tekst jedn. Dz.U. z 2018 r. poz. 1600 ze zm.

⁷ J. Helios, W. Jedlecka, *Współczesne oblicza przemocy. Zagadnienia wybrane*, Wyd. Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2017, s. 18.

⁸ M. Ciesielska, *Rodzaje, formy i cykl przemocy w rodzinie*, „Zeszyty Naukowe Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. Witelona w Legnicy” 2014, nr 12, s. 13–14.

Przemoc w rodzinie obejmuje zatem znacznie szersze spektrum czynów niż ich zakres, który zwyczajowo uznawany jest za akty przemocy. Poza przyczynami leżącymi w samym agresorze i jego relacjach z otoczeniem, przyczyn przemocy należy również poszukiwać w czynnikach kulturowych, które wpływają na to, czy określone zachowanie jest pojmowane jako akt przemocy czy nie. Przemoc w rodzinie może przyjmować różne formy, niemniej w każdym przypadku przebiega ona według trójfazowego cyklu. Jego zrozumienie jest niezwykle ważne z punktu widzenia prewencji albo zatrzymania występowania incydentów związanych z przemocą w rodzinie. Co więcej, obecność tych cykli ułatwia także wyjaśnienie sposobu, w jaki ofiary wchodzą w swą rolę, a także tego, w jaki sposób powstaje syndrom wyuczonej bezradności, i dlatego nie podejmują one wysiłku zakończenia patologicznej sytuacji.

Dziecko ofiarą przemocy

Mając na względzie doniosłą rolę rodziny w życiu dziecka, nie ma wątpliwości, że stosunki, jakie w niej panują trwale wpływają na zachowanie jednostki. Środowisko rodzinne stanowi zatem również najważniejszy zewnętrzny czynnik w rozwoju agresji u dzieci.

O ile zachowanie agresywne dzieci w wieku szkolnym oraz młodzieży, w dużej mierze pozostaje pod znaczącym wpływem zachowania rówieśników oraz środowiska szkolnego, o tyle w odniesieniu do dzieci młodszych pierwotne środowisko oddziałujące na rozwój agresji z całą pewnością stanowi rodzina. Do czynników ryzyka, które poprzez występowanie w rodzinie, oddziałują na zaburzenia zachowania dzieci w przyszłości oraz stosowanie przemocy w relacjach małżeńskich oraz rodzinnych zalicza się:

- ◆ sposób pełnienia przez rodziców funkcji wychowawczych;
- ◆ relacje emocjonalne między rodzicem a dzieckiem;
- ◆ konflikty pomiędzy rodzicami;
- ◆ doświadczanie w rodzinie przemocy⁹.

Postawy, które z różnych powodów nie są korzystne dla dzieci obejmują postawę unikającą, odtrącającą, zbyt wymagającą i nadmiernie ochraniającą. Agresja u dzieci stanowi przede wszystkim skutek uczuciowego dystansu rodziców wobec nich, a także ograniczenia swobody, które jest przejawem nadmiernej koncentracji, zwykle połączonej z dominacją¹⁰.

⁹ D. Rode, *Psychologiczne uwarunkowania...*, s. 88–89.

¹⁰ A. Mikrut, *Agresja młodzieży z niepełnosprawnością intelektualną. Uwarunkowania i przejawy*, Wyd. Naukowe Akademii Pedagogicznej, Kraków 2005, s. 68.

Czynnikiem środowiska rodzinnego, który może stanowić źródło przemocy, jest preferowany w danej rodzinie styl wychowania. W literaturze przedmiotu wyodrębnia się style: autokratyczny, demokratyczny oraz liberalny. W stylu autokratycznym w relacjach rodzinnych dominuje dystans, powodujący niezwykle formalny charakter kontaktów, zupełne pozbawienie relacji uczuciowych i brak dbałości o potrzeby psychospołeczne dziecka. Rodzina, która wychowuje dziecko w stylu autokratycznym charakteryzuje się tym, że w sposób formalny władzę sprawują w niej rodzice, tworząc różnorodne zakazy i nakazy.

Z kolei styl demokratyczny wychowania, w kontekście jego wyników, uznaje się za najkorzystniejszy. Rodzice reprezentujący ten styl uważają dziecko za pełnoprawnego członka rodziny, biorącego w jej życiu aktywny udział. Dziecko jest dla rodziców partnerem do rozmowy podczas rozwiązywania oraz planowania spraw rodzinnych oraz jej rodzinnego życia. W takiej rodzinie dziecko posiada określone obowiązki, wynikające ze wspólnych ustaleń, a ponadto rodzice unikają kar. Wolą bowiem wyjaśnianie z wykorzystaniem argumentacji zasady postępowania.

Styl liberalny oparty jest natomiast na dawaniu dziecku pełnej swobody, co przypomina wychowanie niekonsekwentne lub ingerowanie w sprawy dziecka i sposoby jego postępowania tylko okazjonalnie. Dziecko pozostawione jest samemu sobie. Czasami rodzice tolerują nawet antyspołeczne zachowania. Dla omawianego stylu charakterystyczna jest pobłażliwość lub nadmierna uległość w stosunku do dziecka¹¹.

Poza wymienionymi czynnikami wpływającymi na formowanie się zachowań przemocowych, coraz częściej zwraca się uwagę na związek zachodzący pomiędzy byciem ofiarą przemocy w dzieciństwie a przejawami w dorosłym życiu wzorów zachowań agresywnych. U dzieci, które są podatne na rozwijanie się impulsywnej agresywności oraz tendencji do przemocy, możliwe jest zidentyfikowanie czynników ryzyka, związanych z charakterem interakcji zachodzących w rodzinie. Osoby, u których te czynniki występują, zwykle nie radzą sobie z silnymi, agresywnymi uczuciami, a także mają trudności z kontrolą impulsów oraz nie potrafią prawidłowo rozpoznawać własnych uczuć oraz przeżyć. Gwałtowne agresywne zachowania u dzieci, jak również u dorosłych, mogą stanowić wynik długotrwałego stresu, wynikającego z sytuacji mającej miejsce w najbliższym otoczeniu.

¹¹ M. Łobocki, *Teoria wychowania w zarysie*, Impuls, Kraków 2005, s. 312–313.

Przeciwdziałanie przemocy domowej

Ze względu na to, że rodzina nie zawsze jest w stanie samodzielnie poradzić sobie z problemem przemocy, istnieją liczne instytucje, które ją w tym zakresie wspierają. Instytucje te można podzielić na trzy grupy:

- 1) rządowe,
- 2) samorządowe oraz
- 3) pozarządowe.

Do instytucji rządowych zalicza się: Ośrodki Pomocy Społecznej, Policję, prokuraturę i sądy oraz służbę zdrowia.

Ośrodki Pomocy Społecznej (dalej: OPS) stanowią grupę podmiotów, które zostały opisane ustawą z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej¹². W instytucjach tych osobami, które w swej pracy najczęściej spotykają się z problemem przemocy w rodzinie, są pracownicy socjalni. Do ich zadań należy m.in. świadczenie pomocy osobom, które znalazły się w trudnej sytuacji życiowej, aby były w stanie samodzielnie rozwiązywać trudności, a także pobudzanie do aktywności oraz działania samopomocowego, jak również pomoc w uzyskiwaniu poradnictwa czy też pomocy przez państwowe instytucje. Ponadto współpracują oni ze specjalistami z innych instytucji, w celu przeciwdziałania patologii oraz negatywnym zjawiskom społecznym¹³. Działania podejmowane przez pracownika socjalnego są ukierunkowane na poprawę sytuacji klienta. Mają one na celu przede wszystkim zatrzymanie przemocy oraz zapewnienie jej ofiarom bezpieczeństwa¹⁴. Drugą instytucją, która realizuje zadania w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie jest policja. Policjanci podejmują interwencje domowe w związku z przemocą, w oparciu o rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 13 września 2011 r. w sprawie procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta”¹⁵. Podstawę wszczęcia takiej procedury stanowi spełnienie przesłanki w postaci uzasadnionego podejrzenia zaistnienia przemocy w rodzinie (art. 9d ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie¹⁶).

¹² Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej, tekst jedn. Dz.U. z 2018 r. poz. 1508 ze zm.

¹³ I. Sierpowska, *Pomoc społeczna – wprowadzenie*, Wolters Kluwer, Kraków 2008, s. 115.

¹⁴ B. DuBois, K.K. Miley, *Praca socjalna – zawód, który dodaje siłę*, Śląsk, Katowice 1999, s. 47.

¹⁵ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 13 września 2011 r. w sprawie procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta”, Dz.U. 2011 nr 209, poz. 1245 ze zm.

¹⁶ Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, tekst jedn. Dz.U. z 2015 r. poz. 1390 ze zm., (dalej u.p.p.r.).

W polskim systemie prawnym domniemane krzywdzenie członka rodziny, w tym w szczególności dziecka, może się stać przedmiotem postępowania karnego lub cywilnego. Cel postępowania karnego stanowi ukaranie sprawcy przestępstwa, a celem postępowania cywilnego jest podjęcie interwencyjnych działań wobec rodziny, które przede wszystkim mają zapewnić ofierze ochronę przed dalszym krzywdzeniem, a następnie zmierzają do rozpoczęcia zmian w środowisku domowym¹⁷. Jedną z najczęstszych przyczyn wszczęcia postępowania stanowi zawiadomienie osoby pokrzywdzonej przemocą w rodzinie, które może być złożone ustnie albo pisemnie na Policji, a niekiedy także bezpośrednio prokuratorowi. W sprawach z zakresu przemocy w rodzinie często postępowanie wszczynane jest również z urzędu, np. wskutek interwencji Policji. Wówczas postępowanie najczęściej prowadzi Policja w trybie dochodzenia, bez zaangażowania prokuratora. Co istotne, w sytuacji gdy ofiarą przemocy w rodzinie jest zamieszkująca wspólnie ze sprawcą osoba najbliższa, wówczas postępowanie jest wszczynane obligatoryjnie z urzędu, a nie z prywatnego oskarżenia¹⁸.

Osobami, które mają wyjątkową możliwość oraz obowiązek interwencji w sytuacji przemocy w rodzinie, są przedstawiciele ochrony zdrowia, tacy jak: lekarz, pielęgniarka, położna czy ratownik medyczny. Ofiary przemocy często bowiem zgłaszają się po pomoc medyczną z uwagi na problemy zdrowotne, będące konsekwencją przemocy ze strony agresora. Stąd lekarz bywa pierwszą osobą, która może zauważyć problem przemocy lub której ofiara zdecyduje się ujawnić problem¹⁹.

Zadania służby zdrowia wynikają również z tego, że jej przedstawiciele wskazani zostali m.in. jako trzon obligatoryjny zespołu interdyscyplinarnego. Wprowadzając wymóg ich uczestniczenia w pracach zespołu interdyscyplinarnego, ustawodawca podkreślił ważną rolę, jaką ochrona zdrowia odgrywa, tak w procesie diagnozowania przemocy w rodzinie, jak też szacowania jego skali, czy też w podejmowaniu działań na rzecz dotkniętych przemocą rodzin.

---

¹⁷ A. Prusinowska-Marek, *Procedura postępowania sądu rodzinnego w sytuacji powiadomienia o krzywdzeniu dziecka*, [w:] *Standardy i procedury rekomendowane przy tworzeniu systemu przeciwdziałania przemocy w rodzinie*, Wyd. Instytut Psychologii Zdrowia PTP, Warszawa 2009, s. 22.

¹⁸ M. Lewoc, *Informator dla sędziów, prokuratorów i kuratorów sądowych dotyczący przeciwdziałania przemocy w rodzinie*, Wyd. Ministerstwo Sprawiedliwości, Warszawa 2014, s. 52.

¹⁹ S. Kluczyńska, *Psychologiczne aspekty przeciwdziałania przemocy w rodzinie*, [w:] S. Kluczyńska, G. Wrona (red.), *Przewodnik dla pracowników ochrony zdrowia. Lekarzu, reaguj na przemoc!*, PARPA, Warszawa–Kraków 2013, s. 17.

Co istotne, ustawodawca przewidział także obecność przedstawicieli ochrony zdrowia w pracach grup roboczych, powoływanych w sytuacji stwierdzenia przypadków występowania przemocy w rodzinie. Udział przedstawicieli ochrony zdrowia w pracach zespołu interdyscyplinarnego oraz grupy roboczej ma także na celu oddziaływanie na świadomość i społeczne postawy wobec tego zjawiska. Postawa lekarzy, pielęgniarek i ratowników medycznych oraz działania przez nich podejmowane mogą mieć także istotne znaczenie dla zebrania materiału dowodowego, niezbędnego do stwierdzenia wystąpienia zjawiska przemocy, a w konsekwencji ukarania jej sprawcy²⁰.

Do instytucji samorządowych wspierających rodziny, w których dochodzi do przemocy domowej, zalicza się: gminną komisję rozwiązywania problemów alkoholowych i zespoły interdyscyplinarne.

Pomimo, że – co do zasady – alkohol nie jest przyczyną stosowania przemocy, to picie oraz nadużywanie alkoholu stanowi jeden z czynników ryzyka jej wystąpienia. Działając na organizm człowieka, alkohol przyspiesza bowiem zmiany nastroju, a także osłabia koordynację i zdolność podejmowania decyzji, jak również pozbawia hamulców²¹. Z tego powodu, jedną z instytucji samorządowych realizujących zadania z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie, jest gminna komisja rozwiązywania problemów alkoholowych. Jest ona obowiązkowo powoływana przez wójta, burmistrza bądź prezydenta miasta w każdej gminie. W jej skład wchodzi osoby, które zostały przeszkolone w zakresie profilaktyki oraz rozwiązywania problemów alkoholowych²². Ustawodawca zatem przekazał gminom bardzo szeroki zakres zadań w kontekście polityki wobec alkoholu, dbając jednocześnie o wykwalifikowany zespół osób, które będą je realizować²³.

Za jedną z bardziej istotnych należy uznać procedurę zobowiązania do leczenia odwykowego. Jest ona bowiem wdrażana w odniesieniu do osób nadużywających alkoholu, które w związku z nałogiem powodują rozkład rodzinnego życia. Procedura taka jest uruchamiana poprzez złożenie przez jednego z członków rodziny podania z opisem sytuacji, jaka zachodzi w związku

---

²⁰ G. Wrona, *Prawne aspekty przeciwdziałania przemocy w rodzinie*, [w:] S. Kluczyńska, G. Wrona (red.), *Przewodnik dla pracowników...*

²¹ A.M. Basak, *Ofiary przemocy w rodzinie*, „Pedagogika Rodziny” 2013, t. 3, nr 1, s. 81.

²² Art. 41 ust. 4 ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi, tekst jedn. Dz.U. z 2018 r. poz. 2137, ze zm.

²³ K. Dąbrowska, K. Łukowska, *Zadania i kompetencje gminnych komisji rozwiązywania problemów alkoholowych: aspekty prawne i praktyka działania*, Wyd. Edukacyjne Remedium, Warszawa 2014, s. 13.

z nadużywaniem alkoholu. Wówczas komisja zaprasza osobę nadużywającą alkoholu na rozmowę i motywuje ją do kontaktu z placówką odwykową, a także podjęcia leczenia. W przypadku, gdy zgłoszona osoba nie decyduje się na kontakt z placówką odwykową, komisja albo prokurator kieruje sprawę do Sądu Rodzinnego. Ten z kolei, opierając się na opinii dwóch biegłych, zobowiązuje uzależnioną osobę do leczenia odwykowego. Postanowienie wykonywalne jest przez 2 lata od chwili jego wydania. Dodatkowo w postanowieniu sąd wskazuje, czy dana osoba ma odbywać leczenie stacjonarne czy ambulatoryjne, a także, czy nad wykonaniem postanowienia czuwać ma kurator sądowy²⁴.

Jednym z ustawowych zadań gminy jest tworzenie gminnego systemu przeciwdziałania przemocy w rodzinie. W jego ramach funkcjonuje zespół interdyscyplinarny ds. przeciwdziałania przemocy w rodzinie, który integruje i koordynuje działalność na rzecz przeciwdziałania przemocy. Zespół interdyscyplinarny powoływany jest przez wójta, burmistrza lub prezydenta miasta. Jego skład obejmuje przedstawicieli jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, a także gminnej komisji rozwiązywania problemów alkoholowych, jak również policji, oświaty i ochrony zdrowia oraz organizacji pozarządowych. W zespołach mogą działać ponadto kuratorzy sądowi i prokuratorzy oraz przedstawiciele innych podmiotów, które prowadzą działalność na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie. Posiedzenia zespołu odbywają się zależnie od potrzeb, jednak nie rzadziej niż raz na trzy miesiące (art. 9a ust. 1–9 u.p.p.r.).

Tryb i sposób powoływania oraz odwoływania członków zespołu interdyscyplinarnego, jak również warunki szczegółowe jego funkcjonowania, w drodze uchwały określa rada gminy (art. 9a ust. 15 u.p.p.r.). W celu rozwiązywania przypadków indywidualnych przemocy w rodzinie zespół interdyscyplinarny ma możliwość tworzenia grup roboczych. W ich skład wchodzi m.in. przedstawiciele tych samych podmiotów, które wchodzi w skład komisji interdyscyplinarnej, a także specjaliści z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie. Prace w ramach grup roboczych są prowadzone zależnie od zgłaszanych przez zespół interdyscyplinarny potrzeb lub wynikają z problemów, jakie występują w przypadkach indywidualnych. Powołanie grup

---

²⁴ S. Bedyńska, A. Zabłocka-Bursa, K. Łukowska, Ł. Gradowski, A. Zdrodowska, *Postawy, opinie, kompetencje członków gminnych komisji rozwiązywania problemów alkoholowych a ich postrzeganie barier w lokalnym systemie przeciwdziałania problemom alkoholowym. Raport z badania*, Wyd. PARPA, Warszawa 2015, s. 4.

roboczych ma charakter fakultatywny (art. 9a ust. 1–12 i 14. u.p.p.r.). Należy zatem zauważyć, że zadania grupy roboczej są skoncentrowane na indywidualnych przypadkach oraz pomocy konkretnej rodzinie albo konkretnym rodzinom. Tym samym ogólnie ujęte zadania zespołu interdyscyplinarnego nie obejmują wyłącznie realizacji strategii oraz polityki z zakresu zjawiska przemocy w rodzinie i integrowania specjalistów w zakresie tej problematyki, ale odnoszą się również do pomocy konkretnym rodzinom²⁵.

Zadania z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie realizują także różne organizacje pozarządowe. Obejmują one organizacje, które nie działają dla osiągnięcia zysku, ale z własnej inicjatywy na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie. Mają one charakter prywatny. Powstają z inicjatywy założycieli, ale działają w publicznym, a nie prywatnym, interesie. Organizacje pozarządowe obejmują głównie stowarzyszenia, fundacje oraz kluby. Informacja o ich działalności powinna być dostępna w każdej gminie, a także w przychodni, poradni, czy też szkole lub komisariacie. W zakresie pomocy ofiarom przemocy domowej organizacje te tworzą: telefony zaufania, a także punkty informacyjno-konsultacyjne czy ośrodki pomocy. Mogą także prowadzić schroniska, hostele oraz świetlice dla dzieci. W ramach swej działalności oferują m.in.:

- ◆ pomoc psychologiczną zarówno w grupie, jak i indywidualnym kontakcie;
- ◆ pomoc prawną, która obejmuje m.in. pisanie pism do organów ścigania oraz sądów;
- ◆ grupy wsparcia;
- ◆ pomoc socjalną;
- ◆ socjoterapeutyczną pomoc dla dzieci;
- ◆ udział w wywiadach środowiskowych;
- ◆ udział w pracach zespołów wspierających ofiary przemocy;
- ◆ pilotowanie indywidualnych przypadków;
- ◆ udział w interwencjach;
- ◆ wsparcie w załatwianiu spraw urzędowych oraz innych²⁶.

---

²⁵ S. Spurek, *Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie. Komentarz*, Wolters Kluwer, Warszawa 2012, s. 142.

²⁶ <https://www.bip.mops.sulejowek.pl/plik,75,zadania-polskich-instytucji-i-sluzb-spoecznych-w-dziedzinie-przeciwdzialania-przemocy-w-rodzinie-pdf>. [dostęp 3 marca 2019].

Tego typu podmioty są niezwykle potrzebne w odniesieniu do przeciwdziałania przemocy w rodzinie. Ze względu na to, że stanowią inicjatywę prywatną nie są obwarowane procedurami biurokratycznymi, które niekiedy mogą ograniczać działanie instytucji rządowych lub samorządowych. Działają one zwykle na najniższych szczeblach, co powoduje, że mają bezpośredni wgląd w problemy rodzin dotkniętych przemocą. Poza wszystkim, w jednostkach takich pracują zwykle osoby, dla których praca z ofiarami przemocy w rodzinie jest czymś więcej niż tylko wykonywaniem zleconych zadań. Dzięki takiemu zaangażowaniu pracownicy ci mogą być znacznie bardziej skuteczni niż urzędnicy.

Podsumowanie

Analiza danych statystycznych dotyczących skali zjawiska przemocy w rodzinie w Polsce jest niezwykle trudna. W literaturze wskazuje się, że dostępne dane statystyczne, dotyczące działań poszczególnych służb realizujących zadania związane z przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie, są obciążone błędami, które wynikają zarówno ze sposobu gromadzenia danych, jak też z faktu, że znaczna część aktów przemocy domowej nie jest ujawniana²⁷. Nawet jednak uznając nieścisłości i brak pełnego obrazu skali zjawiska przemocy w rodzinie, z przeprowadzonej analizy wynika, że ogólna liczba sporządzonych „Niebieskich Kart” utrzymuje się na poziomie ok. 10 tys. i są one sporządzane przede wszystkim przez funkcjonariuszy policji i pracowników socjalnych.

Najwięcej procedur „Niebieskich Kart” wszczyna się w województwach mazowieckim i śląskim, co może być wynikiem znacznego zagęszczenia ludności na tym terenie. Z danych statystycznych wynika, że od 2014 r. liczba ofiar przemocy w rodzinie, wśród których dominującą grupę stanowią kobiety, charakteryzuje się trendem spadkowym. Zmniejsza się ponadto liczba dzieci odebranych rodzinom, w których dochodzi do przemocy.

Incydenty przemocy w rodzinie zgłaszane są głównie w miastach i dotyczą one przede wszystkim przemocy psychicznej i fizycznej. Jej sprawcami w zdecydowanej większości są mężczyźni, aczkolwiek od kilku lat rośnie odsetek dopuszczających się przemocy kobiet. Co znamienne, do aktów przemocy w ponad połowie przypadków dochodzi pod wpływem alkoholu. Ana-

---

²⁷ M. Lewoc, *Diagnoza skali zjawiska przemocy w rodzinie w Polsce*, <https://www.ms.gov.pl/>, [dostęp 30 marca 2019], s. 82.

liza danych dotyczących sprawców przestępstw pozwala również stwierdzić, że w latach 2013–2017 wobec sprawców przemocy domowej coraz częściej stosowano środki zapobiegawcze w postaci dozoru policyjnego, czy zakazu zbliżania się lub opuszczenia miejsca zamieszkania ofiar przemocy, niż skazanie za przestępstwo znęcania się.

Akty prawne

- Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi, tekst jedn. Dz.U. z 2018 r. poz. 2137 ze zm.
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny, tekst jedn. Dz.U. z 2018 r. poz. 1600 ze zm.
- Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej, tekst jedn. Dz.U. z 2018 r. poz.1508 ze zm.
- Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, tekst jedn. Dz.U. z 2015 r. poz. 1390 ze zm.
- Zalecenie Nr R (85) 4 Komitetu Ministrów dla państw członkowskich w sprawie przemocy w rodzinie (przyjęte przez Komitet Ministrów w dniu 26 marca 1985 r. na 382. zebraniu Zastępców Ministrów).
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 13 września 2011 r. w sprawie procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta”, Dz.U. z 2011 r. nr 209, poz. 1245 ze zm.

Literatura

- Basak A.M., *Ofiary przemocy w rodzinie*, „Pedagogika Rodziny” 2013, t. 3, nr 1.
- Bedyńska S., Zabłocka-Bursa A., Łukowska K., Gradowski Ł., Zdrodowska A., *Postawy, opinie, kompetencje członków gminnych komisji rozwiązywania problemów alkoholowych a ich postrzeganie barier w lokalnym systemie przeciwdziałania problemom alkoholowym. Raport z badania*, Wyd. PARPA, Warszawa 2015.
- Ciesielska M., *Rodzaje, formy i cykl przemocy w rodzinie*, „Zeszyty Naukowe Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. Witelona w Legnicy” 2014, nr 12.
- Dąbrowska K., Łukowska K., *Zadania i kompetencje gminnych komisji rozwiązywania problemów alkoholowych: aspekty prawne i praktyka działania*, Wyd. Edukacyjne Remedium, Warszawa 2014.
- Dubois B., Miley K.K., *Praca socjalna – zawód, który dodaje sił*, Wyd. Śląsk, Katowice 1999.
- Dutton D.G., *Przemoc w rodzinie*, Wyd. Diogenes, Warszawa 2001.
- Helios J., Jedlecka W., *Współczesne oblicza przemocy. Zagadnienia wybrane*, Wyd. Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2017.
- Kluczyńska S., *Psychologiczne aspekty przeciwdziałania przemocy w rodzinie*, [w:] S. Kuczyńska, G. Wrona (red.), *Przewodnik dla pracowników ochrony zdrowia. Lekarzu, reaguj na przemoc!*, Wyd. PARPA, Warszawa–Kraków 2013.
- Lewoc M., *Informator dla sędziów, prokuratorów i kuratorów sądowych dotyczący przeciwdziałania przemocy w rodzinie*, Wyd. Ministerstwo Sprawiedliwości, Warszawa 2014.
- Łobocki M., *Teoria wychowania w zarysie*, Wyd. Impuls, Kraków 2005.
- Mikrut A., *Agresja młodzieży z niepełnosprawnością intelektualną. Uwarunkowania i przejawy*, Wyd. Naukowe Akademii Pedagogicznej, Kraków 2005.

- Pospiszyl I., *Przemoc w rodzinie*, [w:] Mazur J. (red.), *Przemoc w rodzinie. Teoria i rzeczywistość*, Wyd. Akademickie „Żak”, Warszawa 2002.
- Prusinowska-Marek A., *Procedura postępowania sądu rodzinnego w sytuacji powiadomienia o krzywdzeniu dziecka*, [w:] *Standardy i procedury rekomendowane przy tworzeniu systemu przeciwdziałania przemocy w rodzinie*, Wyd. Instytut Psychologii Zdrowia PTP, Warszawa 2009.
- Rode R., *Psychologiczne uwarunkowania przemocy w rodzinie. Charakterystyka sprawców*, Wyd. Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2010.
- Sierpowska I., *Pomoc społeczna – wprowadzenie*, Wolters Kluwer, Kraków 2008.
- Spurek S., *Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie. Komentarz*, Wyd. Wolters Kluwer, Warszawa 2012.
- Wrona G., *Prawne aspekty przeciwdziałania przemocy w rodzinie*, [w:] S. Kuczyńska, G. Wrona (red.), *Przewodnik dla pracowników ochrony zdrowia. Lekarzu, reaguj na przemoc!*, Wyd. PARPA, Warszawa–Kraków 2013.

Źródła internetowe

<https://www.bip.mops.sulejowek.pl>

Lewoc M., *Diagnoza skali zjawiska przemocy w rodzinie w Polsce*, <https://www.ms.gov.pl>.